

55 gibi), **hiciv** (“ölmüş eşekten osuruk çıkmaz...” s. 75; “bağlar bozuldu, yansın sepetler...” s. 128; “... Bizans’tan gelme su ve atkılar dağıtır duman ederdi hepsini...” s. 193; “...veba ermiş Sabastian’dan mı geliyor?...” s. 202 gibi), **alay etme** (“... yağlarını keyifle sürtüştürmek...” s. 21; “bölüm VIII-kıç sileceği buluşu”; “Sorbonneden doktora aldıracağım.” s. 66; “bölüm XIX-XXI gibi”; “beyin hamurlarının aşırı çalkantısından...” s. 93; “zavallı keşişler...” s. 127”; “nasıl donlarına ettiklerini görmek için...” s: 151 gibi) unsurlarına da yoğun olarak yer verilmektedir ki tüm bunları ağırlıklı olarak mizahın üstünlüğe dayalı saldırganlık kuramı ile ifade etmek mümkündür.

Eserde dikkat çeken bir başka ayrıntı da **şakadan ciddiye ani geçişlerdir** (bölüm IX, X, XXII, XXIII, XXIV, XXVIII, XXIX, XXX, XXXI gibi). Bu da kitapta mizahın amaç değil araç olarak kullanıldığını göstermektedir.

Mizah yoluyla nelerin yapılabileceğini, insanların dikkatlerinin çekilerek zihinlerinin nasıl harekete geçirilebileceğini, yeni bir düzenin ve inanın nasıl yaratılabileceğini ortaya koyan eserlerden biri olarak nitelendirebilecek bu kitap; serinin diğer kitapları *Pantagruel*, *Le Tiers Livre*, *Le Quart Livre* ve *Le Cinquiesme Livre* ile birlikte okunmalıdır. Bu kitapların en kısa zamanda Türkiye Türkçesine tercüme edilmesi ile alandaki bir eksik daha tamamlanmış olacaktır.

DEDE KORKUT

Emel TEKİN

15. yüzyıla ait *Dede Korkut Kitabı*’nın on iki hikâyeyi içeren Dresden (Almanya) ve altı hikâyeyi içeren Vatikan (İtalya) olmak üzere iki nüshası bulunmaktadır.

Dede Korkut metni; yazım özellikleri, dili, yazıya geçiriliş dönemi gibi hususlar göz önüne alındığında okuma, anlamlandırma ve aktarma açısından güçlükler taşır. Dede Korkut’un Dresden Nüshası’nı değerlendiren eser karanlık noktaları aydınlatmak ve bu önemli eserin doğru okunup anlaşılması adına yapılmış en güncel ve kap-

samlı çalışmadır. İki cilt olan kitabın birinci cildini *Giriş* ve *Notlar*, ikinci cildini ise *Metin* ve *Dizin* kısmı oluşturur.

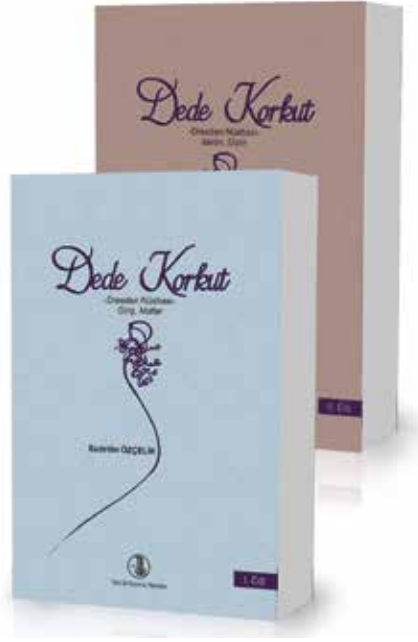
I. ciltte *Giriş* bölümünden önce şu kısımlar yer alır:

Ön Söz kısmında Özçelik; kitabın on yılı aşan bir süreçte ortaya çıktığını, 2005 ve 2006 yıllarında yayımladığı notların sonrasında da Dede Korkut üzerine çalışmaya devam ettiğini ve yeni teklif ile tespitlerin değerlendirilip elimizdeki kitabın meydana geldiğini belirtir. *Ön Söz*’ün hemen akabinde, eserin hazırlanması sırasında yardımcıları bulunan kişilere de teşekkür etmeyi unutmamıştır.

Kitap Hakkında başlıklı bölümde ise eserin hazırlanışında izlediği yoldan bahsetmiş, yaptığı bazı düzenlemelerin nedenlerine kısaca değinmiştir. Ardından yararlandığı kaynakların listesini eklemiş; kısaltmalar, işaretler ve çeviri yazı alfabetine yer vermiştir. *Giriş* bölümünden hemen önce *Dresden Yazması Yayınlarının Sayfa (-Sattır) Tablosu* hazırlanmıştır. Bu tabloda Drs. başlıklı birinci sütun S. Tezcan-H. Boeschoten ve S. Özçelik yayınlarındaki sayfa numarasını gösterir. ME başlıklı ikinci sütun Muharrem Ergin'in kullandığı sayfa numarasını gösterir. OŞG başlıklı üçüncü sütun ise Orhan Şaik Gökay'ın kullandığı sayfa ve satır numarasını gösterir. Ayrıca bu tablodaki kısaltmalar, II. ciltte yer alan çeviri yazılı metin sayfalarının üzerinde belirtilerek aynı metni işleyen farklı araştırmacıların çalışmalarını kontrol etme noktasında okuyucuya büyük kolaylık sağlamaktadır.

Türkçe kaynak eserlerden biri olan *Dede Korkut Kitabı'nın* okunuşu ve anlaşılması için yurt içi ve yurt dışında birçok bilimsel yayın yapılmıştır. *Giriş* kısmı Dede Korkut üzerine yapılan yurt içi ve yurt dışı bilimsel yayınların belirtilmesiyle başlar.

Dede Korkut üzerine yapılan çalışmalardan sonra *Notlar* kısmına kadar şu konu başlıkları yer alır: *Yazma Eserlerin Okunma Sorunları*, *Dede Korkut Metninin Okunma Sorunları*, *Dede Korkut Nüshaları Hakkında Tespitler*, *Dresden Nüshasında Sözlü Dil Özellikleri*, *Dresden Nüshasının Önemli Ya-*

Sadettin Özçelik - Dresden Nüshası - I. cilt Giriş, Notlar; II. cilt Metin, Dizin; Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2016.

zım Özellikleri ve Dresden Nüshasının Önemli Yazım Yanlışları.

Araştırmacı; Dresden ve Vatikan nüshalarının her ikisinin de kendine özgü terimleri, yazım özellikleri ve yazım yanlışlıkları bulunduğunu belirtir. Bununla birlikte ortak bazı yanlışların varlığından hareketle iki nüshanın ortak bir nüshaya dayandığına (redakte edilmiş iki varyant) dair görüşünü belirtir.

Dresden Nüshasının Yazım Yanlışları başlıklı kısımda nüshada görülen bütün yazım yanlışları tasnif edilerek verilmiştir. Yazarın “illet haritası” olarak adlandırdığı bu pek faydalı olan bölüm ile yazıcının hataları ne sıklıkta

yaptığının tespiti sağlanmakla beraber, benzer yanlışlıkları bir arada görebilme olanağı elde edilmiştir. Ayrıca bazı kelimeler için düzeltmeler verilirken bu illet haritasından yola çıkılmıştır.

135-873. sayfalar arasında yer alan *Notlar* kısmındaki her not, konuyla ilgili tanık ve açıklamalar ile desteklenmiştir. Bu bölümde kelimelerin okunuşu ve anlamları, metinde bugüne kadar üzerine yazılmış veya yazılmamış olan farklı konularla ilgili görüş bildiren notlar yer almaktadır. Kelimeye yeni okuyuş ya da yeni anlam verileceği durumda önce eski okuyuş ya da anlam(lar) koyu punto ile verilmiş, ardından bir ok işareti konulmuş ve önerilen okuyuş ya da anlam(lar) yazılmıştır. Metinde incelenen konu ile ilgili önceki okuma şekilleri ve görüşler özetlenmiş, ardından gerekçe gösterilerek tespit yapılmış ve görüş bildirilmiştir. Sadettin Özçelik metinde şimdiye kadar olan çalışmalarda henüz çözülememiş bir ibare üzerine de açıklayıcı bir öneri (I. cilt, sayfa 486; Drs.56.2) getiriyor.

Notlar Dizini adlı bölüm; 1. cildin sonunda, 873-931. sayfalar arasında yer alıyor. Bu bölüm *Sayfa ve Satır Sırasına Göre Notlar Dizini* ve *Alfabe Sırasına Göre Notlar Dizini* olmak üzere ikiye ayrılıyor. Satır ve sayfa sırasına göre notlarda sadece kelimelerin anlamları verilmekle kalmamış aynı zamanda okuyucunun metni anlarken işini büyük oranda kolaylaştıracak olan bilgiler bu kısımda gösterilmiştir: 11a.9: *-dl* ekinin zarf-fiil olarak kul-

lanılması; 19b.7-8: Yeri değiştirilmiş dizeler; 21a.6: Ad durum eklerinin birbiri yerine kullanılması; 23a.7: Eksiz bulunma durumu örnekleri; 28a.2: Tezat sanatı örnekleri; 47a.4: *Beyrek Boyı*'nda kurgu ile ilgili yorumlar; 87b.7-8: Vurgu yoluyla soru cümlesi; 140b.1-7: Aliterasyon ve pekiştirmeye dayalı düzeltmeler; 142a.9-142b.2: *İstek ekinin gelecek zaman eki* yerine kullanılması gibi. Sonra bu notlar alfabetik olarak düzenlenip *Alfabe Sırasına Göre Notlar Dizini* başlığı altında verilmiştir.

Tamir, okuma şekilleri, düzeltme teklifi için metinde geçen kelimeye dipnot verilmiş ve bu dipnotlarda I. ciltte yer alan ilgili maddeye gönderme yapılmıştır. Yapılan her bir tamir, teklif ve düzeltmenin neye dayandığı (Vatikan nüshasına göre, okuma yanlışlığına göre, bağlama göre gibi) belirtilmiştir.

Metnin 6a.1 numaralı satırda dipnot veriliyor ve dipnotta Drs.6a.1 notuna gönderme yapılıyor. Bu gönderme ile *-(y)AsI* ekinin Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik eklerinden biri olduğunu öğreniyoruz. Ayrıca bu ekin Dede Korkut'taki kullanımı, geçtiği diğer örnekler ve numaraları veriliyor.

Metinde, yapısının çetrefilli görüldüğü kelimelere de hemen bir dipnot verilmiş; kelimenin yapısı ve anlamı için ilgili nota gönderme yapılmıştır. Örneğin, *öyledence* ve *sabadanca* kelimelerinde bu açıklama ve göndermeler söz konusudur. < *sabah+a degin+ce*

“sabah olunca”, < *öyle degin+ce* “öyleye kadar” gibi. Ayrıca bu ek ile ilgili Muharrem Ergin, Orhan Şaik Gökay, Zeynep Korkmaz, Osman Fikri Sertkaya, Sadettin Özçelik ve Mustafa Öner’in öneri ve düşüncelerini belirtmiş, karşılaştırmıştır. Sonra da bu yapı hakkında kendi düşüncesini belirtmiş ve görüşünü metinde geçtiği diğer örneklerle birlikte vererek desteklemiştir.

Metinde 50. dipnotta, kelime tekli fi için Drs.5a.3 notuna yönlendiriyor. Araştırmacı; *peygamber* kelimesinin metnin tümünde *pyğmbr* şeklinde yazılıp, ye'nin dışının yazılmış ve noktalarının yazılmamış olduğunu tespit etmiştir. Bunun bir ağız özelliğini yansıttığını ve kelimenin *pëğamber* şeklinde okunması gerektiğini belirtir. Ayrıca görüşünü desteklemek adına kelimenin Türkmen Türkçesinde, Urfa, Keşan, Baskil ve Ağın ağızlarında geçen şekillerini verir.

Çalışmada kelimelerin kullanıldığı anlam, işlev ve bağlama göre Oğuz boylarının yaşamına ilişkin sosyolojik tespitlere yer verilmiş. Ayrıca renklerin Oğuzların dünyasındaki yeri ve kullanım alanlarına da değinilmiş. Renklerin genel anlamda seçilerek ve simgesel nitelikte kullanıldığını düşünen araştırmacı, renklere yüklenen anlamlar üzerinde de durur. Renklerin oluşturduğu tamlamalar ve geçtiği boylar tek tek tespit edilmiş ve 4 tabloda bu tespitler gösterilmiş. Renkler; Oğuz'u yüceltmek, Kâfir'i aşağılamak için kullanılan sembolik bir özellik

niteliğindedir. Renkler, Oğuzlar için kullanıldığında çeşitlilik gösterirken düşman taraf olan Kâfir için kullanıldığında aynı durum söz konusu olmaz. Genellikle *ak* Oğuz'u, *kara* ve *alaca* Kâfir'i simgelemekle beraber sevgilinin güzelliğinden bahsedildiği yerlerde *karanın* Oğuzlar için olumlu anlamda kullanıldığı görülür. *Gök, gökçe, ak, al, ala, alaca, alça, boz, kara, keher, kırmızı, kızıl, konur, saksagan, sarı* renklerinin ayrıcalıklı ve simgesel olarak kullanıldığı tamlamalar belirlenip tablolar oluşturulmuştur. Bu tabloda söz konusu tamlamaların hangi boyda kaç defa geçtiği belirtilmiştir. Bunların sonucunda, Dede Korkut dışındaki halk ürünlerinde de renklerin kullanım özelliklerinin incelenmesinin önemine vurgu yapılır. Böylelikle yeni bir inceleme alanına kapı aralamaktadır.

Kitabın II. cildi üç bölümden oluşmaktadır:

9-616. sayfalar arasında bulunan *Dede Korkut / Dresden Nüshası Tıpkıbasımı ve Çeviri Yazılı Metin* bölümünde çift numaralı sayfalarda Dresden nüshası metninin renkli tıpkıbasımı, tek numaralı sayfalarda ise metnin çeviri yazılı şekli yer almaktadır. Hem tıpkıbasım hem de çeviri yazı kısmında 3a ile başlayıp 154a ile biten metnin sayfa numaraları belirtilmiştir. Sayfaların çevresi tek çizgi ile çerçeveselenmiştir. Nazım-nesir karışık olan eserin, nazım kısımları belirgin olarak yazılmayıp nesir gibi kaleme alınmıştır.

Aktarma bölümünde, bu nüshada yer alan on iki boy Dede Korkut'un söz dağarcığı ve üslubu korunmaya çalışılarak Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. *Aktarma* bölümünün akabinde *Dizin* kısmına geçmeden hemen bir sayfa öncesinde *Dizin Hakkında Açıklamalar* kısmı yer alır. Burada dizinde deyimlerin de madde başı yapıldığına, -mAK eki ile yapılan isim-fiillerin madde başında verilmeyip ilgili fiilin altında gösterildiğine, dizinde kelimelere verilen anlamların sözlükteki tüm anlamlarının değil sadece metindeki bağlama uygun olarak verilmiş anlamlar olduğuna dair okuyucular bilgilendirilmiştir. Ayrıca fazlalık olarak düşünülen kelimeler, metinde geçtiği yerler ile birlikte gösterilmiş ve bunların dizine alınmadığı belirtilmiştir. Son olarak

anlamında tereddüt edildiğini ifade etmek için (?) ile gösterilen kelimelere dizinde yer verilmiştir.

Analitik olarak hazırlanan *Dizin* kısmında Dede Korkut metninin söz varlığı ele alınmıştır. Kelimelerin transkripsiyonlu şekilleriyle birlikte anlamları verilmiştir. Ayrıca kelimelerin geldikleri dil Ar., Far., Mo. gibi kısaltmalar ile belirtilmiştir. Yardımcı fiiller ve deyimler ayrı madde başı olarak dizinde yer alır. Dizinden hemen sonra *Özel Adlar Dizini* bulunmaktadır.

Titiz bir çalışmanın ürünü olduğu aşikâr olan bu eser, Eski Anadolu Türkçesi üzerine çalışacak araştırmacılar ile Türk Dili ve Edebiyatı alanındaki araştırmacılara faydalı olacaktır.